

Kulttuuriperinne ja kulttuuriperintömme: antiikki ja Suomi osana Eurooppaa

Teivas Oksala, FT, professori (h.c.), Latinan kielen lehtori (emeritus),
Tampereen yliopisto

Ex nihilo nihil fit (Lucretius) sopii sanoa henkilölle, joka kiistää kulttuuriperinnön merkityksen luovassa toiminnassa: ”Tyhjästä ei ole vain paha vaan jopa aivan mahdollonkin nyhjästä.”

Kulttuuriperinnön luonnollinen ilmentymä on kolmen sukupolven ketju: isä opettaa ammatin pojalleen, isovanhemmat tuovat mukaan historiallisen perspektiivin, jolloin isoäitien elämykselliset kertomukset voivat saada suorastaan ratkaisevan merkityksen. Sukupolviketjuja voi löytää myös korkeakulttuurin kehityskuluista (Aiskhylos, Sofokles, Euripides attikalaisessa tragediassa tai Dante, Petrarca, Boccaccio renessanssin kehityksessä).

”Valloitettuna Kreikka jo valtasi voittajan hurjan, / maalaiseen Latioon sivistyksen toi (...)” (Horatius). Kreikka loi kulttuurimme perustan, mutta traditioksi se muodostui vasta, kun Rooma keksi siirtää sen koko rintaman leveydeltä kielestä toiseen, Ateenasta Roomaan. Mukaan tuli 300-luvulla pakanallisen kulttuuriperinnön ja kristinuskon synteesi: ”Pääkaupunki on kansojen / nyt paikka niiden mestarin” (Ambrosius). Prosessi jatkui keski- ja uudella ajalla, kun uudet kansat tulivat perinnöstä osallisiksi.

Klassisen humanismin historia Cicerosta Thomas Manniin on ollut yksi eurooppalaisen kulttuurin uljaimpia lukuja. Cicero kiteytti kreikkalaisen filosofian ihmiskäsityksen käsitteeksi *animal rationis particeps* (”järjestä osallinen olento”), johon pohjaavat Euroopan ihmisyyssidea (Erasmus, Herder), uuden ajan autonominen subjekti (Cartesius: *Cogito, ergo sum*), jopa tieteellinen nimeämme *homo sapiens* (Linné). Klassinen humanismi kesti myös irrationalismin ja relativismin haasteet vuosisadantakaisessa kulttuurimurroksessa (Thomas Mann) ja on sellaisenaan kestävin kulttuuriperintöämme.

Elävä kulttuurihistoria on paradoksin kenttä: tavoite tuottaa odottamattoman tuloksen, syntyy ”luovia erehdyksiä”. Renessanssi yritti nimensä mukaisesti synnyttää uudelleen antiikin arvomaailman ”pimeän keskiajan jälkeen”. Antiikki ei nousut haudasta, mutta syntyi jotain kokonaan uutta, joka elähdyttää meitä vielä tässä ja nyt.

Luennon tavoitteena on käsitellä tämäntapaisia ilmiöitä ja kritikoita ajallemme ominaisia pinnallisia käsityksiä ja suoranaisia harhaiskuja.